

naar het schijnt, slechts vier soorten bekend zijn. In de werken over onze Nederlandsche insecten zal men noch hare familie noch haar zelve als inheemsch vermeld vinden. Ten onrechte echter; want het is mij gebleken, dat zij in de omgeving van Breda voorkomt. En daar ik in de laatste paar jaren ruim een dozijn exemplaren van deze soort nabij Breda kon bemachtigen, blijkt zij er zelfs niet eens bijzonder zeldzaam.

Tot voor korten tijd meende men, dat *Trigonalys hahni* in de nesten van sommige wespensoorten leefde. Men behoeft echter het insect maar een korten tijd buiten in het vrije veld gade te slaan, om te zien, dat het zich om de meerdere of mindere nabijheid van wespen of wespennesten in het minst niet bekommert. In den nieuwsten druk van Brehm schrijft men het dan ook eene andere levenswijze toe. Naar aanleiding van een paar waarnemingen vindt men daar vermeld, dat de wesp een parasiet zou zijn van het sluipwespengeslacht *Ophion*, derhalve een parasiet in den tweeden graad. En dat lijkt inderdaad niet in strijd met de wijze van doen der wesp in de vrije natuur. Zij vliegt namelijk op eenigszins beschutte, zonnige plaatsen aan sloot- of wegranden, steeds vrij laag bij den grond en trekt daar met vliegsprongetjes, op de wijze van sommige graafwespen dus, maar veel langzamer en rustiger van plant tot plant. En wat ten slotte den vliegtijd betreft: ik ving al mijne exemplaren in Juli, maar Schmiedeknecht zegt, dat hij ook in October enkele exemplaren heeft gevonden. Het is dus mogelijk, dat er van deze soort behalve eene zomergeneratie nog eene late najaarsgeneratie voorkomt.

Breda.

P. HAVERHORST.

WILDE GANZEN.

BIJNA iedereen heeft ze wel eens gezien, de groote vogels, als ze hoog in de lucht in den bekenden V-vorm, of, in kleine groepjes, in een scheeve lijn over komen trekken. Maar bij deze vluchtige kennismaking blijft het meestal; alleen denken de meeste menschen dan, dat er vorst in aantocht is, omdat naar hun meening deze dieren alleen in het hooge Noorden huizen. Toch is dit niet zoo, tenminste niet met de gewone wilde gans, waarover ik het hoofdzakelijk zal hebben; deze soort is zelfs meer een bewoonster van de gematigde luchtstreek en die ook op onze breedten broedt, o.a. in Noord-Duitschland. Tot voor twintig jaar was er zelfs nog, zooals bekend is, een kolonie in Friesland, maar die heeft het ook al, evenals zooveel andere vogelkolonies, af moeten leggen tegen de toenemende ontginning. Daarom zijn we voor 't bestudeeren in ons land uitsluitend aangewezen op het winterhalfjaar; maar dan zijn ze in sommige streken ook veel te vinden. Een uurtje van 't dorp is hier aan 't Haringvliet een plek, waar geregeld elk najaar groote troepen aankomen, die voor een deel den heelen winter hier blijven ook. Komt in dien tijd een vlucht ganzen over, dan ga ik er zoo spoedig mogelijk op uit, om de kennismaking van 't vorige jaar te hernieuwen. Meestal lukt dat wel, want ze zitten graag op de gorzen aan den waterkant, behalve als 't mistig is, dan is 't hun zeker te gewaagd, en hoor ik alleen heel in de verte, op 't water, aan hun luid gesnater, dat ze er nog zijn. In de meeste gevallen is 't echter bij 't zien van de ganzen gebleven. Ieder, die ze al eens na heeft willen gaan, weet bij ervaring, hoe schuw en waakzaam ze zijn. Dat ligt misschien voor een deel wel hieraan, dat ze, zooals veel beweerd, maar ook wel tegengesproken wordt, wachten uitzetten.

De gedachte, dat sommige vogels dit zouden doen, is intusschen al van ouden datum. Zoo wist reeds Albertus Magnus, een monnik uit de dertiende eeuw, die indertijd voor een wonder van geleerdheid aangezien werd, het van kraanvogels te vertellen, natuurlijk weer opgesmukt met allerlei fantastische verhalen. Maar 't hoeft geen betoog, dat dergelijke feiten, die hij misschien ook wel evenals zooveel andere dingen, van Aristoteles over-

geschreven heeft, voor ons alleen historische waarde hebben en weinig houvast geven. Van meer belang is wat de onderzoekers van den lateren tijd er van dachten. Brehm vermeldt het in zijn Tierleben van enkele soorten, maar, hoe hoog we 't werk van den grooten dierenkenner ook schatten, we moeten hierbij niet uit 't oog verliezen, dat hij zich op 't gebied van 't zieleleven der vogels op een zeer anthropocentrisch standpunt plaatste, hen dikwijls bijna menselijke handelingen toeschreef. Zeker is, dat, als we aan willen nemen, dat een troep vogels als 't ware op commando eenige wachten uitzet, we een vrij sterk ontwikkeld gemeenschapsgevoel, 'k zou haast zeggen een sociale organisatie, van de vogels moeten veronderstellen, en een zoodanige verstandelijke ontwikkeling kent de moderne dierenpsychologie hen in 't algemeen niet toe. Wat voor een plichtsbefef zou zo'n dier wel niet moeten hebben als het zich bewust was voor de heele troep te waken! Toch dachten vroeger velen de zaak zich zoo; een dergelijke beschouwing is wel wat al te menscheijk en we doen goed ze te laten varen. Maar iets is toch wel waar van dat alles, en het gaat in geen geval aan om zonder meer te zeggen, dat alles op fantasie en subjectieve waarneming berust. Het is hier een heel gunstige plaats voor 't waarnemen van ganzen en ik heb er ook veel tijd aan gegeven, om hun levenswijs na te gaan. Ik zal u maar niet vertellen van de vele mislukte pogingen, als ze me te slim af waren, want dat zou u slechts vervelen. En evenmin hoe 't vaak gebeurde is, dat na veel moeite m'n pogingen vruchteloos waren, doordat een jager, die op hen loerde, op den troep ging schieten. En als ik ze nog eens was genaderd, dan hadden ze toch meestal onraad bespeurd en waren niet meer in hun gewone doen; dan was er niet één, die uitkeek, maar ze keken allemaal. Op een anderen keer liepen ze wel rustig te eten, maar was de afstand te groot, om er veel met zekerheid van te kunnen zeggen. 't Eenige, wat ik kon zien was dan, dat nu en dan enkelen opkeken, maar of dat steeds dezelfde waren, was niet te zien. Maar enkele keeren ben ik toch gelukkiger geweest. Zoo bijv. in 't laatst van October 1923. 't Was een der weinige zonnige dagen, die het vorige najaar ons heeft geschonken, en, terwijl ik op 't gors kwam, was in de verte al een groote troep ganzen zichtbaar. Ik liep eerst voort langs den binnenkant van den dijk en klauterde een eind verder voorzichtig naar boven. De dijk was pas opgehoogd en nog wat ongelijk, zoodat ik, als 'k me erg stil hield, ongezien kon gaan liggen. Nu, 't lukte opperbest. Op 't gras, vlak aan 't water en gemiddeld 80 meter van den dijk was een groote kudde van minstens tweehonderd stuks rustig aan 't grazen. Met m'n Supra waren de oranjekeurige snavels en levendige oogen duidelijk zichtbaar. Weinig dingen in de natuur geven zooveel genot als 't ongestoord gadeslaan van schuwe vogels in de onmiddellijke nabijheid, en ik was er dan ook zoo mee in m'n schik, dat ik bijna alleen naar 't laatste deel der kudde, dat zich recht tegenover me bevond, keek. Die ganzen nu aten heel genoegelijk van 't korte gras, dat er nog groeide, en keken van tijd tot tijd eventjes op, nu eens naar den eenen, dan weer naar den anderen kant, maar ze gingen weer oogenblikkelijk door met het eten. Een enkelen keer keken ze ook naar 't water. Maar één was er bij, die niet at zooals de anderen, maar die heel duidelijk flink opgericht stond, met haar kop naar 't land gericht. En tot m'n groote verrassing en blijdschap zag ik, hoe zij voortdurend keek, recht vooruit, naar links en naar rechts, maar geen enkelen keer wendde zij den kop naar 't water; misschien vreesde zij van die zijde geen gevaar of was 't voldoende, dat de anderen er van tijd tot tijd naar keken, dat laat ik in 't midden. Na een tiental minuten zoo te hebben gestaan, hield een der ganzen op met 't grazen, trad heel kalm, alsof 't vanzelf sprak (tenminste zoo leek 't precies) uit den troep en ging in dezelfde houding staan als degene, die blijkbaar als wachter dienst deed en op een meter of twee van haar vandaan. Deze laatste bleef nog enkele oogenblikken kijken, hapte toen een paar grassprietjes op, keek nog eens eventjes rond, hapte daarna wat langer en na een minuut graasde zij even lustig als de anderen. Maar degene, die haar plaats had ingenomen, at niet; ook deze stond van 't water af gekeerd, ook nu stond deze rechtop en keken de anderen, evenals te voren nu en dan eens op, ook naar 't water. U kunt u voor-

stellen, dat ik blij was met wat ik zag en ik was al van plan den heelen middag te blijven liggen, om er nog veel meer van te zien. Maar na een kwartier kwam een gans, die ik tot nog toe niet gezien had, omdat ze in de kreek zat, naar boven op het gras en die zag me; natuurlijk waren ze er in een oogenblik allemaal vandoor. De kans om ze dien dag nog eens zoo mooi te zien was verkeken en daarom ging ik maar naar huis.

Nu moet men bij de verklaring van zulke dingen hoogst voorzichtig zijn en noch naar den eenen, noch naar den anderen kant een vluchtig oordeel vellen; ook ik geef toe, dat de tijd vrij kort was, maar ik ben blij, dat ik al m'n aandacht op een deel van den troep heb geconcentreerd, want nu heb ik van hen alles tot in bijzonderheden kunnen zien. Ik kan dan ook niet anders gelooven, dan dat die eene, die altijd maar keek en later door een ander vervangen werd, werkelijk op wacht stond. Alleen laat ik in 't midden op grond waarvan die dit deed en door welk gevoel zij gedreven werd. Hoofdzaak is trouwens toch, dat ik het feit heel zeker geconstateerd heb en in geen geval den indruk kreeg, dat hier toeval in 't spel was.

Daar mijn werkzaamheden het meebrachten voorloopig niet weer op Flakkee te zijn moest ik wachten tot de Kerstvacantie, maar toen heb ik er dan ook 't grootste deel van den tijd aan gegeven. Het weer was me gunstig: vorst en sneeuw tegelijk, en daarbij verscheidene dagen met mooi weer. De eerste dagen waren ze niet te zien, maar daarna zaten ze geregeld weer op 't gors, dikwijls ook op enkele weilanden, waar ze nog al eens naar toe gingen. Den eersten keer, dat ik ze weer zag waren ze zoo dichtbij, dat door den kijker de witte nagel van de snabels der voorste ganzen te zien was. Jammer was echter, dat ze me toen al heel gauw zagen. Er lag beneden aan den dijk een klein beetje riet; om in 't vervolg te voorkomen, dat ze me weer te gauw bemerkten, wilde ik probeeren me een veilige ligplaats te verzekeren. Met veel moeite kreeg ik zooveel bij elkaar, dat er, toen alles naar boven gesleept was, op den kruin van den dijk een laag walletje van gemaakt kon worden met een kijkgat er in, maar volmaakt was 't nog niet. Den volgenden dag ging ik er zoo achter liggen, dat de ganzen me alleen toevallig konden zien. Nu was er maar een kleine groep van een stuk of tien vogels, zeker een familie, want de jongen blijven in den regel tot het volgend voorjaar bij de ouden. Nu stond er geen op wacht; ze keken wel telkens op, zooals die van den vorigen keer; één scheen echter veel wantrouwer te zijn dan de anderen, want die hield van tijd tot tijd op met eten, om aandachtig rond te zien; dan stond zij ook rechtop, maar dat duurde nooit lang; met het horloge in de hand constateerde ik een enkelen keer anderhalve, eens zelfs twee minuten, maar in de overige gevallen minder. Toen na een poosje een deel der slibgronden drooggefallen waren, vlogen ze daarheen. Al dien tijd hadden ze flink gegeten; ze schijnen nog al heel wat gras op te kunnen, want ook in het vroege voorjaar, als er al iets meer is en ze dus nooit lang behoeven te zoeken voor ze wat vinden, heb ik ze wel eens onophoudelijk zien grazen; alleen nu en dan strekte een gans zijn hals uit, boog die dan een beetje naar boven, wat haar een koddig uiterlijk gaf en liep onder het uiten van enkele kreten op een andere af, die haar groote vleugels dan uitsloeg en vlug wegtrippelde. Dat is zeker een liefdespel of het begin ervan. Wat in de laatste waarneming over de schildwachten staat, heb ik in hoofdzaak nog een zestal keeren gezien, soms van families, maar ook van grotere troepen. En in al die gevallen was het resultaat hetzelfde, zoodat ik vermoed, zonder het overigens te kunnen bewijzen, dat degenen, die veel meer en langer keken dan de anderen, de oude mannetjes geweest zijn, die door ervaring heel schuw en voorzichtig zijn geworden en daardoor uit zichzelf meer opkeken. In overeenstemming hiermee is ook, dat die waakzame individuen niet afgelost werden. Ik denk, dat het dan als minder algemeene gewoonte onder de ganzen te beschouwen is, dat de wachten langeren tijd aaneen blijven staan kijken zonder daartusschen te eten en daarna worden afgelost. Dat het meer voorkomt blijkt wel uit wat hierover wordt gezegd in *Ornithologia Neerlandica*, het gedeeltelijk

verschenen werk over onze vogels van Prof. Van Oort, die iets dergelijks vermeldt. Misschien gebeurt het wel alleen bij groote troepen.

Velen stellen zich voor, dat de wachters een eind van den troep af staan, dat ze dus zooveel als voorposten zijn. Dat is niet zoo, tenminste niet met de Flakkeesche ganzen. Volgens sommige waarnemers doen zeearenden dit, als ze in troepen jagen; maar nog geen enkelen keer heb ik zooiets van ganzen gezien, ook niet bij een heelen troep, waar zoo groot mogelijke veiligheid van 't hoogste belang is. Op een morgen was ik al vroeg in de buurt van de weide, waar ze nog al eens samenkwamen; 't geluk diende me, er zaten er tegen de vijftig. 't IJs in de sloten was nog al dik, dus kroop ik er ongezien een heel eind over tot dicht bij de vogels. 't Was weer precies hetzelfde als de vorige dagen, alleen met dit verschil, dat, nu er heel wat bij elkaar waren, er een drie à vier individuen telkens rondkeken. Daar de dieren zoo goed als niet door elkaar liepen waren die enkelen gemakkelijk in 't oog te houden, ook al omdat ze nooit midden in den troep stonden, maar vlak aan den rand bleven. Maar van voorposten was ook nu geen spoor te zien. En evenmin heb ik ooit gemerkt, dat in de talrijke gevallen, dat een gans, die me zag als ik pas op den uitkijk lag, door een luide schreeuw de anderen waarschuwde; wel hoorde ik ze een paar keer zacht knorren, waarop dan allemaal keken en er vandoor gingen.

Nooit heb ik bij de gewone wilde ganzen ook maar eenigszins den indruk gekregen, dat ze alleen maar toevallig opkeken, zooals andere voedselzoekende dieren. Dit mag voor de meeste gelden, maar stellig niet voor de waakzamen, die een heele poos bleven kijken. Aan den anderen kant kan ik ook moeilijk aannemen wat verteld wordt in Zell, „Ist das Tier unvernünftig?“, waarin een verhaal van een jager wordt aangehaald, die de ganzen buitengewoon prijst, hen groote geestesvermogens toeschrijft en beweert, dat ze nooit ergens zullen gaan rusten of voedsel zoeken, zonder een of meer wachten uit te zetten, „die met nimmer verslappende waakzaamheid de gansche omgeving, hemel en aarde, naar de nadering van een vijand afzoeken“. Heeft misschien een der lezers van D. L. N. wel eens zoo'n hemelwaarts ziende gans ontmoet op zijn tochten buiten? Andere vogels dan wilde ganzen schijnen geen wachten te hebben, tenminste niet onder de inlandsche; misschien doen kraanvogels en trappen het ook wel. Eens ontmoette ik op een tocht een visscher, die beweerde, dat wilde eenden het ook deden; als hij 's nachts ging visschen dicht langs den oever, was duidelijk te zien dat, terwijl bijna allen met den kop in de veeren zaten gedoken, enkelen recht op stonden en in 't maanlicht rondkeken. Ofschoon de man het volkomen te goeder trouw vertelde, meen ik toch niet te veel van deze verklaring aan te mogen nemen. Dikwijls heb ik een rustende eendentroep gezien, maar nooit was van zooiets sprake. En ook heb ik al eenige malen verscheidene smienten betrapt op het eten van gras. Hier deed zich nu uitsluitend het geval voor, dat ze telkens eventjes opzagen, de een niet meer dan de ander.

Het eenigste geval, dat ik met zekerheid kan zeggen niets van een meerdere oplettendheid van enkele individuen te hebben gezien bij ganzen, was niet bij de gewone soort, maar bij de brandgans, in 't begin van Januari van dit jaar. Vijftien liepen in een met een dikke sneeuwlaag bedekte weide. Ik kon ze tot op ruim honderd meter naderen, later nog heel wat dichterbij, maar moest toen voorover in de sneeuw liggen om niet gezien te worden. 't Was wel wat koud, maar daar ben je als natuurvriend al lang aan gewend en bovendien, dat moet je voor deze lang niet alledaagsche dieren over hebben. Ze liepen nog al druk heen en weer, telkens de sneeuw wegkrabbelend om tenminste nog wat voedsel te vinden. En nu was er geen enkele, die meer waakzaamheid toonde dan de anderen; nu zagen ze allen evenals de smienten, evenveel op. Het was overigens een mooi gezicht, al die zeldzame vogels met hun witte koppen en slanke lichamen. Na anderhalf uur werd 't donker en daarom moest ik weg. Naderhand heb ik geen brandganzen meer gezien en kan dus uit eigen ervaring niet zeggen, of deze overigens heel schuwe soort in dit opzicht van zijn verwanten

afwijkt, dan wel dat slechts voor een enkelen keer, wegens het weinige voedsel dat er te vinden was, minder dan gewoonlijk voor de veiligheid werd gezorgd.

Ooltgensplaat.

J. B. KIEWIET.

BESCHERMING VAN PARADIJSVOGELS.

ONDERSTAAND praeadvies werd ons toegezonden. Om de belangrijkheid van de zaak plaatsen wij het in extenso, hopende, dat het de aandacht moge hebben van kenners van de vogelwereld van den Indischen Archipel en Nieuw Guinea.

R.

PRAE-ADVIES over een adres van de Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels te Amsterdam betreffende een verbod van invoer van vogelhuiden voor modedoeleinden.

Amsterdam, Januari 1924.

*Aan Zijne Excellentie den Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen, 's-Gravenhage.*

Excellentie,

Uwe missive dd. 7 November 1923, No. 4924, Afdeeling K. W. met verzoek om bericht en raad omtrent een schrijven van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw naar aanleiding van een adres der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels betreffende een verbod van invoer van vogelhuiden voor modedoeleinden, gericht aan de Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, werd in haar vergadering van 24 November l.l. in handen gesteld van een Commissie harer leden, bestaande uit de heeren J. F. VAN BEMMELEN, C. PH. SLUITER, MAX WEBER en J. VERSLUYS, die enkele ter zake kundige personen buiten de Akademie verzochten zitting te nemen in hun midden, zoodat de Commissie ten slotte nog is uitgebreid door de benoeming der Heeren: Dr. L. F. DE BEAUFORT, Dr. J. C. KONINGSBERGER en Mr. P. G. VAN TIENHOVEN.

De quaestie van het verbod van invoer, door het adres van de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels wederom op het tapijt gebracht, is reeds jaren oud en herhaaldelijk is gepoogd te verkrijgen, dat door invoerverbod paal en perk zou worden gesteld aan de uitroeiing van vogelsoorten voor modedoeleinden.

Wij veroorloven ons Uwe Excellentie in herinnering te brengen, dat in 1913 een Commissie werd gevormd op initiatief van het Bestuur van het Kon. Zoöl. Genootschap „Natura Artis Magistra”, hetwelk hiertoe een verzoek had ontvangen van Dr. W. HORNADAY uit New-York, van welke Commissie melding werd gemaakt in het in afschrift ontvangen schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken. Deze Commissie, waarvan Dr. C. KERBERT als Voorzitter en Dr. L. F. DE BEAUFORT als Secretaris fungeeren, heeft zich onder meer beziggehouden met het bevorderen van een invoerverbod en heeft, zoowel bij den toenmaligen Minister van Koloniën als bij het Gouvernement in Nederlandsch Oost-Indië, aangedrongen op beperking der jacht in onze Oost-Indische gebiedsdeelen. Als uitvloeisel van haar werk wijzen wij op de actie, door den Heer J. H. JURRIAANSE te Rotterdam in 1914 gevoerd, die er in slaagde in een paar maanden tijds aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een adres